

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ 2015

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α1.

Στο έργο του Σολωμού υπάρχουν επιρροές από το δημοτικό τραγούδι, οι οποίες εντοπίζονται αρχικά στη στιχουργική. Ο Σολωμός χρησιμοποιεί δεκαπεντασύλλαβο στίχο με τους εξής χαρακτήρες: είναι α) «απηρτισμένος», δηλαδή κάθε στίχος έχει ολόκερο νόημα, που τελειώνει με τον στίχο και β) το β' ημιστίχιο (τομή στην όγδοη συλλαβή) ή επαναλαμβάνει ή συμπληρώνει ή προεκτείνει το νόημα του α' ή κάνει μία αντίθεση. Πολλές φορές δύο στίχοι συμπληρώνουν ο ένας τον άλλο. Αυτό εντοπίζεται ενδεικτικά στον **στίχο 12 του αποσπάσματος 3.20**.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό δημοτικού τραγουδιού που αξιοποιείται η σύνθεση των στοιχείων ανά 3. Όταν προσπαθεί να θυμηθεί που είχε ξαναδεί τη «φεγγαροντυμένη», αμφιβάλλει ανάμεσα σε τρεις δυνατότητες. **Αυτό εντοπίζεται στους στίχους 14-16 του αποσπάσματος 4.21**

Τέλος το τρίτο στοιχείο επίδρασης της δημόδους παράδοσης στον *Κρητικό* συναντάται **στον στίχο 8 του αποσπάσματος 4.21** με το σχήμα του αδιανόητου καθ' υπερβολήν .

ΘΕΜΑ Β1.

Αυτό που εντυπωσιάζει στον Σολωμό είναι η επιμονή του να χρησιμοποιεί εικόνες από τον κόσμο της φύσης και του σύμπαντος. Ανάμεσα, λοιπόν, στα ουσιαστικά που χρησιμοποιεί γι' αυτόν τον λόγο είναι και το φως.

Στο δοθέν απόσπασμα εντοπίζονται μεταξύ άλλων 4 αναφορές σ' αυτό:

- **στίχος 13 στο απόσπασμα 3.20 «Έτρεμε τό δροσάτο φῶς στή θεϊκιά θωριά της».** Στον συγκεκριμένο στίχο ο ναυαγός αναφέρεται στην εξωλογική μορφή της «φεγγαροντυμένης».

Αρχικά αναφέρεται στη φωτεινή υπόστασή της, συνδυάζοντας τρεις συχνές για τον Σολωμό εικόνες, τη «δροσιά», το «φως» και το «τρέμει», ώστε να διαμορφώσει το κατάλληλο κλίμα για την όψη αλλά και την υπόσταση της οπτασίας. Το φως του φεγγαριού τρέμει πάνω της και τη λούζει χωρίς να την καλύπτει, γεγονός που γίνεται αντιληπτό και με την όραση αλλά και με την αφή. Στο σημείο αυτό υπάρχει το σχήμα της συναισθησίας (ο συμφυρμός δηλαδή δύο αισθήσεων), καθώς ο Κρητικός αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα που δίνει η φράση «έτρεμε το δροσάτο φως» τόσο με την αφή («έτρεμε», «δροσάτο») όσο και με την όραση («έτρεμε», «φως»). Με αυτά τα τρία στοιχεία, λοιπόν, ο Σολωμός προετοιμάζει τον αναγνώστη για τη θεϊκή φύση, τη «θεϊκή θωριά» της οπτασίας.

- **στίχοι 1-2 στο απόσπασμα 4.21 «Έκοίταξε τ' αστέρια, κι εκείνα αναγαλλιάσαν, Καί τήν άχτινοβόλησαν καί δέν τήν έσκεπάσαν».** Το απόσπασμα ξεκινά με τη δράση της Φεγγαροντυμένης. Αρχικά, ρίχνει τη ματιά της προς τ' αστέρια, στη συνέχεια ανοίγει την αγκαλιά της. Για τον Σολωμό, το πιο άμεσο σημείο επαφής του φωτός με το σώμα είναι τα μάτια, ως το μέσο εκείνο που αντιλαμβάνεται τη φωτεινή πηγή. Έτσι, η Φεγγαροντυμένη ρίχνει το βλέμμα της προς τ' αστέρια, για να δώσει και να πάρει φως. Τα αστέρια «αναγαλλιάσαν», χάρηκαν δηλαδή υπερβολικά και ανταποκρίθηκαν άμεσα, ακτινοβολώντας και ρίχνοντας άπλετο φως προς αυτήν. Το φως των αστεριών, μολονότι ήταν εκτυφλωτικό, δεν την κάλυψε, όντας η ίδια πιο φωτεινή. Είναι συνήθης τακτική του Σολωμού να δίνει δύο πηγές φωτός, το φως που φωτίζει και το φως που φωτίζεται. Έτσι κι εδώ, υπάρχει το φως των αστεριών που φωτίζουν και το φως της Φεγγαροντυμένης που φωτίζει και φωτίζεται. Το πρώτο είναι το φως της όρασης των ορατών, ενώ το δεύτερο είναι το φως της ενόρασης.
- **στίχοι 7-8 στο απόσπασμα 4.21 «Τότε από φως μεσημερνό η νύχτα πλημμυρίζει,/Κι η χτίσις έγινε ναός που ολούθε λαμπυρίζει».** Το φως που αρχικά ακτινοβολούσαν τα αστέρια τώρα γίνεται άπλετο, μετατρέποντας τη νύχτα σε μέρα, με

αποτέλεσμα ολόκληρη η φύση να λάμπει σαν ολόφωτος ναός. Η κλιμάκωση στην ένταση του υπογραμμίζει το μέγεθος της επίδρασης που ασκεί η Φεγγαροντυμένη στη φύση: κάνει δυνατά τα αδύνατα, δηλαδή το πλημμύρισμα του φωτός μέσα στη νύχτα, αφού το φως της όρασης και της ενόρασης ενυπάρχει στην παρουσία της. Έτσι, ένα τοπίο εντελώς φυσικό, η θάλασσα, γίνεται μεταφυσικό μέσω της παρουσίας της Φεγγαροντυμένης και κάτω από το θεϊκό φως των αστεριών, που λάμπει σαν φως ήλιου. Αυτή η περιγραφή, αλλά και η αναφορά στη «χτίσι που έγινε ναός», όπως και ο χαρακτηρισμός «θεϊκή θωριά» της Φεγγαροντυμένης, φανερώνουν τη θρησκευτικότητα του Σολωμού.

- **στίχοι 19-22 στο απόσπασμα 4.21 «Σάν τό νερό πού τό θωρεΐ τό μάτι ν' αναβρύζει Ξάφνου όχ τά βάθη τοῦ βουνού, κι ό ἥλιος τό στολίζει. Βρύση ἔγινε τό μάτι μου κι όμπρός του δέν ἐθώρα, Κι ἔχασα αὐτό τό θεϊκό πρόσωπο γιά πολλή ὥρα».** Η ορμή της ανάμνησης της φεγγαροντυμένης είναι τόσο έντονη που ο Κρητικός την παρομοιάζει με το νερό που αναβλύζει από τα βάθη του βουνού. Με τη δυναμική αυτή έκφραση ο Κρητικός θέλει να δώσει την ένταση των συναισθημάτων του στην όψη της ολόφωτης παρουσίας. Παράλληλα, όμως, τοποθετεί την ανάμνηση σε πολύ μεγάλο βάθος («οχ τα βάθη του βουνού»), γεγονός που κάνει την παρουσία της και την επίδρασή της πάνω στο νεαρό ακόμη πιο έντονη. Το νερό φωτίζεται από τον λαμπρό ήλιο και γίνεται ακόμη πιο λαμπερό, γεγονός που δηλώνει ότι η ανάμνηση η οποία έρχεται από τα έγκατα του υποσυνειδήτου - εκεί όπου υπάρχει το απόλυτο σκοτάδι - στο φως και μεταφέρει μαζί του ευχάριστα συναισθήματα. Στη συνέχεια εκφράζει τον τρόπο (κλάμα) με τον οποίο εξωτερικεύονται τα έντονα συναισθήματα που του προκάλεσε η θέαση της Φεγγαροντυμένης. Από το κλάμα που βγήκε αυθόρμητα ως αντίδραση, ο Κρητικός έχασε τη θέα της θεϊκής μορφής για πολλή ώρα, χωρίς, όμως, να χάσει και την επαφή μαζί της. Είχε την αίσθηση ότι η Φεγγαροντυμένη ήταν μέσα του, ένιωθε μέσα του τη διεισδυτική της ματιά.

ΘΕΜΑ Β3

α) Τα επεισόδια της αφήγησης, σύμφωνα με τον Ερατοσθένη Καψωμένο, εκτείνονται σε τέσσερα διαφορετικά χρονικά επίπεδα, που καλύπτουν όλες τις χρονικές βαθμίδες: παρόν, παρελθόν, μέλλον και έναν υπερβατικό απώτερο μελλοντικό χρόνο. Πρώτο χρονικό επίπεδο (κύρια αφήγηση): καλύπτει το διάστημα μιας περίπου νύχτας και περιλαμβάνει τα γεγονότα της κύριας αφήγησης, το παρόν της αφήγησης. Δεύτερο χρονικό επίπεδο (αναδρομές στο παρελθόν): καλύπτει τα γεγονότα του παρελθόντος, τα γεγονότα της ζωής του ήρωα πριν το ναυάγιο. Τρίτο χρονικό επίπεδο (πρόδρομες αφηγήσεις): καλύπτει το παρόν της αφήγησης του Κρητικού μετά το ναυάγιο και την απώλεια της αγαπημένης του, που αποτελεί μέλλον σε σχέση με τον χρόνο της ιστορίας. Τέταρτο χρονικό επίπεδο (πρόδρομη αφήγηση για την έσχατη κρίση): αυτό το χρονικό επίπεδο βρίσκεται στο απώτατο μέλλον και, υπερβαίνοντας τον φυσικό χρόνο, είναι υπερβατικό και μεταφυσικό, αφού αναφέρεται στην ανάσταση των νεκρών και την έσχατη κρίση. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα εντοπίζονται τα τρία πρώτα χρονικά επίπεδα:

Πρώτο χρονικό επίπεδο (κύρια αφήγηση): Η συμπαράσταση της Φεγγαροντυμένης στον Κρητικό (5[22.] στ.1-2) και η εξαφάνιση της (5[22.] στ.3-4). Η πάλη του Κρητικού και της κόρης μέσα στη θαλασσινή καταιγίδα (5[22.] στ. 11 – 12, 15-16 και 21-22).

Δεύτερο χρονικό επίπεδο (αναδρομές στο παρελθόν): Αναφορά στους αγώνες του Κρητικού στην Κρήτη (5[22.] στ. 16-20).

Τρίτο χρονικό επίπεδο (πρόδρομες αφηγήσεις): Η μεταβολή του ηρωικού και αγωνιστικού ήθους του Κρητικού, ο οποίος πλέον επιβιώνει χάρη στην ελεημοσύνη και τη φιλανθρωπία των συνανθρώπων του (5[22.] στ. 5-10 και 13-14).

β) «Τέλος σ' εμέ που βρισκόμουν ομπρός της μες στα ρείθρα,/Καταπώς στέκει στο Βοριά η πετροκαλαμίθρα,/ Όχι στην κόρη, αλλά σ' εμέ την κεφαλή της κλίνει».

Στους συγκεκριμένους στίχους η Φεγγαροντυμένη στρέφεται προς τον Κρητικό, που βρισκόταν μέσα στα υδάτινα ρεύματα. Η κλίση του κεφαλιού της προς τον ίδιο παρομοιάζεται με την ελκτική δύναμη της μαγνητικής βελόνας της πυξίδας που δείχνει προς το Βορρά («καταπώς στέκει στο Βοριά η πετροκαλαμίθρα»). Η πετροκαλαμίθρα είναι ένα είδος πρωτόγονης μαγνητικής βελόνας από καλάμι. Εδώ αξιοποιείται

μεταφορικά το φαινόμενο του μαγνητισμού για την έλξη μεταξύ ψυχών, πνευμάτων, σωμάτων. «Τη «φεγγαροντυμένη» φαίνεται να την ελκύει ο Κρητικός μαγνητικά και είναι η μαγνητική της ματιά που τον βάζει σε μια κατάσταση ύπνωσης, όπου δεν μπορεί ούτε να μιλήσει ούτε να κουνηθεί» (Π. Μάκριτζ).

Στις σημειώσεις του ποιητή υπάρχει και η ακόλουθη παραλλαγή του στίχου: «Εγώ το σίδηρο κι αυτή η πετροκαλαμίθρα». Στηριγμένος σ' αυτήν την παραλλαγή, καθώς και στο ότι σήμερα στη Ζάκυνθο «πετροκαλαμίθρα» λένε μόνο το αλεξικέραυνο, ο Γιάννης Δάλλας δίνει με λεπτομερειακές παρατηρήσεις την ερμηνεία ότι «ο Κρητικός είναι το 'σίδηρο' που διαμεσολαβεί για να κινήσει την ενέργεια της 'πετροκαλαμίθρας' ως αλεξικέραυνου κι έτσι να εκτονώσει το κεραυνοβόλημα, ας υποθέσουμε από την 'καλή' του. [...] η Φεγγαροντυμένη εδώ εν είδει αλεξικέραυνου, με τη διαμεσολάβηση του ήρωα [...], καλείται να εξουδετερώσει την οργή του κεραυνού, που πέφτει επικίνδυνα «πολύ κοντά στην κορασιά» του.».

ΘΕΜΑ Γ1 α) Ο Κρητικός κοιτώντας τη Φεγγαροντυμένη, ένιωθε πως την είχε γνωρίσει στο παρελθόν ή τη θυμόταν από κάπου. Κάνει, λοιπόν, τρεις υποθέσεις - τακτική της σύνθεσης ανά τρία («καν(ε)»). Η πρώτη είναι πως την είχε ξαναδεί ζωγραφισμένη σε αγιογραφία εκκλησίας. Η δεύτερη είναι πως υπήρξε αποκύημα της φαντασίας του, ερωτικά δημιουργημένο. Η τρίτη είναι ότι αντιπροσώπευε όνειρο που είδε μικρός ή ακόμη και η ίδια τη μορφή της μητέρας του, εντυπωμένη στο υποσυνείδητό του. Ο Κρητικός αναζητά εδώ μια αρχέγονη μορφή επηρεασμένος από τη θεωρία των Ιδεών του Πλάτωνα, σύμφωνα με την οποία οι ψυχές περνούν ένα προσωπικό στάδιο όπου γνωρίζουν τις ιδέες, τις ξεχνούν, όμως, όταν μπουν στο ανθρώπινο σώμα, αλλά διάφορα έντονα ερεθίσματα τις ανακαλούν.

β) Μετά την εξαφάνιση της Φεγγαροντυμένης ο Κρητικός μεταφέρει την αφήγηση στο παρόν της ιστορίας. Διαπιστώνεται, μέσω της πρόδρομης αφήγησης, η ολοκληρωτική μεταβολή του ήθους του. Ενώ στο παρελθόν αγωνιζόταν ακατάπαυστα και με μένος εναντίον των Τούρκων, τώρα δε βρίσκει ικανοποίηση στον πόλεμο, δεν κατορθώνει

καν να αγωνιστεί για τη ζωή του, καθώς δεν έχει πλέον τίποτα να περιμένει απ' αυτή. Αντιθέτως, έχει μεταβληθεί σε επαίτη που απλώνει το χέρι στους περαστικούς, ζητώντας ελεημοσύνη και προκαλώντας τον οίκτο τους, χωρίς πια να απελπίζεται.

ΘΕΜΑ Δ1 Στο απόσπασμα του ποιήματος του Σολωμού *Κρητικός* και στο ποίημα του Κ. Γ. Καρυωτάκη *ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΝΕΡΑΪΔΑ* διαπιστώνουμε την ύπαρξη ομοιοτήτων και διαφορών ως προς το περιεχόμενο.

Ομοιότητες:

- και στα δύο ποιήματα ξεπροβάλλει μία γυναικεία μορφή από τη θάλασσα με θεϊκή φύση
- και στα δύο ποιήματα η γυναικεία μορφή χαρακτηρίζεται από το κάλλος και τη φωτεινότητά της ασκώντας καταλυτική επίδραση στην ψυχή των δύο ηρώων

Διαφορές:

- ο ήρωας του Σολωμού βρίσκεται μέσα στη θάλασσα, ενώ ο ήρωας του Καρυωτάκη βρίσκεται κρυμμένος σε ένα έρημο ακρογιάλι
- η φεγγαροντυμένη έλκεται από τον ήρωα, ενώ η νεράιδα τον αντικρίζει με φόβο
- η εμφάνιση της φεγγαροντυμένης επιδρά κατευναστικά στη φύση, αφού η θάλασσα απότομα γαληνεύει και η νύχτα μετατρέπεται σε μέρα, ενώ η εμφάνιση της νεράιδας προκαλεί αναταραχή στην επιφάνεια της θάλασσας και μειώνεται η ένταση του φωτός του ήλιου